

A D A L É K

A MAGYAR RÉGÉSZETI IRODALOMHOZ.

ÖSSZEÁLLÍTÁ

ROMER FLÓRIS.

1. A „*Művészeti Kalauzt*“ mint önálló munkát legelső helyen említjük. azon szavakkal, melyekkel azt a m. akademiának bemutatni szerencsém volt:

„Tekintetes Akademia!

A m. tudom. Akademia kebelében évek óta működő archaeologiai bizottmány régi óhajtásának megfelelő, a régészetet kedvelő magyar olvasó közönségtől pedig várva-várt „*Művészeti Kalauzt* különös tekintettel Magyarországra“ szerencsém van az Akademia asztalára letenni, és a nagy hiányt pótló munkát a tekintetes Akademia terjesztő pártolásába ajánlani.

Az Akademiának ily költséges munkák kiadására nem lévén elégséges tőkéje, bizonyosan még számos évig „*kegyes óhajok*“ sorába tartozott volna ezen *Kalauz* kiadása, ha a magyar főurak közt nem találkoznak mecenások, kik — a még mai napig sem kellően méltatott — archaeologiai törekvéseink terjesztése tekintetéből a „*Vadász-Album*“ kiadásánál fenmaradt 1400 o. é. forintot az archaeol. bizottságnak át nem adják, azon feltétellel: „*hogy ezen összegben népszerűen irt, a szükséges képekkel ellátott munkák adassanak ki, a könyvek eladásából visszakerülő pénz pedig, újabb és újabb ilyenmü munkák alapjául szolgáljon.*

Ezen nemes, és mint hisszük, nagyhasznu áldozat élén áll gróf Andrassy Manó úr, a m. archaeologiai bizottmány tagja; továbbá gróf Sándor Móricz, b. Wenckheim Béla, b. Orczy Béla és Podmaniczky Frigyes urak.

Ha ezen főurak adománya a kezdeményezést lehetőségessé tette, el nem kerülhetem, hogy itt hálával ne említsem a bécsi cs. kir. középponti archaeologiai bizottmánynak ritka nagylelkűségét, melylyel terjedelmes kiadványiban használt remek, több százra menő fametszvények leöntvényeit egyedül a kiállítási áron átengedé, s így alkalmat nyújtott arra, hogy ne csak az első két rész 404, többnyire neki köszönhető fametszvényvel érdekesíttessék, hanem hogy még igen számos, a harmadik rész kiadásához kapcsolható kép is fenmaradjon.“

Tekintetes Akademia! Az archaeologiai bizottmány feladata nem csak a hazai régi műkincsek kutatása; közlönyei által való megismertetése; hanem, hogy azokat az utókornak is átadhassuk, nemzeti régiségeink kellő kegyelettel való megőrzése is.

Mind e három célnak elérését könnyebbíteni, főtörekvése volt ezen előttünk fekvő két első résznek, melynek elsejét, az *öskori műrégészetet* tartalmazót, az arch. bizottmány felhívására én irtam; egy másodikat, t. i. a *középkori építészetet* dr. Henszlmann Imre tagtársunk készíté; a harmadikat, melynek tárgyai a *középkori műszobrászat és festészet, a keresztény symbolika és a kisebb művészetek*, dr. *Ipolyi Arnold* egri kanonok fogja kidolgozni, és azonnal meg is fog jelenni, a mint a két első füzetből bejött költség a kiadást fedezdi. —

Az első rész, az őskor, két nagy szakaszra oszlik, t. i. a barbarok kézművei ismeretése, és a római műemlékekre. A barbarok művei az eddig bevett rend nyomán, a kő-, bronz- és vaskorszakuakra osztatnak.

A kőkorszak általános jellemzése után, elősoroltatnak a kőeszközök, valamint a háztartásban vagy védelemre használtattak; úgy szintén a csont- és agyagkészletek is. Röviden ismertetik — a mi vidékünkön eddig fel nem talált — cölöpépítéset, és a temetkezési emlékek, t. i. a kőkamrák és kőemlékek. Az egészet az e korszakra való visszapillantás fejezi be.

A nagyobb változatosságú bronzkori műveknél bebizonyítatik: vegytani bontásuknak nagy befolyása a műemlékek történeti földleirási meghatározására, továbbá, hogy ezen műemlékek hazánk területén készültek, és nem mind a kereskedés által kerültek lelhelyeikre; ezt követi az általános jellemzés.

Ezen kor eszközei leiratnak mint házi eszközök, ékitmények és fegyverek; és pedig a mint arany, bronz-, üveg-, borostyánkő-, csont- vagy agyagból készültek. A vallási fejezet a bálványokra és temetkezésre terjeszkedik, és ezt ismét a visszapillantás rekeszti be.

A vaskori műemlékek meghatározásában még sok nehézség fordul elő; egyáltalán itt is ugyanazon rend tartatik meg, melyet az előbbi korszakoknál a tárgyak felsorolásánál czélszerűnek tartottam.

A római műemlékek tárgyalását ily csekély térre, a mint a bizottmány által határozva volt, szoritani, nehéz feladat. Itt egyedül azokat említettem, melyek hazánkban gyakrabban előfordulnak. A rend, melyet előadásomban követtem, a római foglalásnak megfelelő, és az eddigi szokástól egészen eltérő. — A római vallumokat és castrumokat leirván, átmegyek a közlekedési eszközökre, t. i. az utakra, a mértföldmutatókra, és a hidakra; továbbá a vízvezetésekre, és a római építéset jellemzésére, mennyire a minálunk itt-ott előforduló alapoknál a falnemeket, a kőragaszt, téglákat, fűtőszerkezetet lehet ismertető jelekül felhasználni. Ezt követik a római sírok és érnek, fogadványi oltárok és síremlékek, mint a római művészet nálunk legbővebben előkerülő emlékei. Végre egy rövid czikkben a hazai egyiptomi régiségek is érintetnek.

Ez a munka első részének rövid tárggmertetése. De mind evvel hiányosnak véltém törekvésemet, ha olyan függelék nem csatolok az első rész végére, mely az ásatásokra rövid gyakorlati utasítást és a leletek megőrzéséről néhány szót foglal. A buvárkodók számára összeállítottam az előttem ismert, e szakba vágó gyűjtemények jegyzékét; mellékeltem az őskori irodalom vázlatát, hogy az olvasni szerető magának vagy egyáltalán a felhozott tárgyakról, vagy szorosabban véve a Magyarországot illető kiadványokról tudomást szerezhessen; végre nem csekély fáradsággal gyűjtém, minden korszakra nézve, az eddig ismeretesekké lett lelhelyeket, idézván azon munkákat, melyekben róluk említés tétetik. Ezen munkámnak főczélja volt, hogy Magyarországról idővel egy teljes őskori térképet készíthessek.

Nem tartozik hozzám, hogy fáradozásomért az elismerést, a méltányolást igényeljem; a kritika ki fogja munkámnál jelelni a hiányokat, hogy azokat egy remélhető második kiadásnál elkerülhessem, vagy pótolhassam. Azt az egyet merem tiszta lelkiismerettel állítani, hogy semmi fáradságot nem kiméltem, semmi áldozatot nem sajnáltam, miszerint archaeológiánk előszeretetéhez képest, melynek terjesztése és felvirágzása napjaim legfőbb feladata, a lelkes magyar olvasó közönségnek oktatólag buzdító vezérfonállal kedveskedhessek. Az építészeti részt illetőleg röviden csak ezt mondhatom.

Mivel hazánk igen kevés ó-kereszttyén izlésű építménnyel bir, a munka második kötete csak általánosan érinti a basilikát, s mindjárt átmege a román építészetre.

Nálunk az emlékszerű építészet csak a XII. század vége felé kezdődik (III. Béla idejében;) miért is ritkák itt az ó-román épületek is; ellenben bővelkedünk a XIII. század első felében emelt késő román izlésűekben. Ezek közül teljességökben vannak tárgyalva a lébenyi és az ócsai templom, mint két külön iskolának képviselői.

Következik az egyes mellékrészek, úgymint tornyok, kápolnák, oltárok stb. leírása.

Más fejezetben szó van az építészeti szerkezetről, jelesen a boltozás fejlődéséről.

A következő fejezet tárgyalja azon fő arányokat, melyeket a magyar késő romanizmus alkalmaz; s végül

leiratnak az építészeti részletek: oszlopok, pillérek, párkányzatok stb.

A részletek előadásában soroltatnak elő a tagozatoknak leggyakrabban előforduló növénydiszei is, s innen történik az átmenet

a román tulajdonképi szobrászathoz, melynek jelesebb példáit a jáki és pécsi templom mutat fel; mindkettejének pár másolata van adva fametszetben.

A román-korú festészetet képviseli a veszprémi alsó, úgynevezett Gisela-Kápolnának két apostola és a salzburgi női kolostornak egyik falképe.

A csúcs-íves építészetnek magyarázata kezdődik a francia székes egyházán; mert a csúcs-íves styl Franciaország nagyobb templomain vette eredetét. Illusztrálják e magyarázatot az amiens-i székesegyháznak alapterve s belsejének távlati előadása, a rheimsi és kölni domok keresztoszelvei és a kassai templomnak alaprajza.

A francia styl mellett, de attól sokban eltérőleg fejlődött a német építészet, mely Magyarországra elterjedvén, itt három századon át csaknem kizárólag uralkodott.

Németországnak sajátos legrégebbi templomát, a marburgit tehát szintén adni kellett; ezen és egyéb német templom előmintájára készült nálunk a „Kalauzban“ másolt zágrábi, lőcsei és sopronyi templom, s ily előmintákra utalnak kisebb falusi templomaink is, melyek a XIV. XV. században és a XVI-iknak első felében lettek emelve.

A tornyok valamint a román építészetben nem, úgy a csúcs-ívesben sem fejlődtek ki kellőleg Magyarországon, nevezetesen nem mérkőzhetnek a németekével, mert a torony-építészet épen szomszédainknál ulti diadalát. Azonban fenmaradtak nálunk mégis igen nevezetes toronyszerű építmények, tudniillik szentségházak, jelesen a kassai, mely első rangú.

A magyar csúcs-íves templomok benső felszerelése nem ritkán még a régi, eredeti. A felvidéken számosabb szárny-oltárokkal találkozunk, nem gyérek a mesterséges faragású faszékek sem, vannak ide s tova régi keresztelő medenczéink is, de hibázik a csúcsíves szónoki szék.

A technikai szerkezetet illetőleg templomaink nem mérkőzhetnek a külföldiekkel; sokkal ritkább nálunk, mint amott, a faragott kő, sőt még legjelesebb templomainkban is, kevésbé feltűnő helyen: p. o. a tornyok bensejében többnyire csak kötőredéket látunk alkalmazva.

Az arányok sem nagyszerűek hazánkban, mit főképen annak kell tulajdonítanunk, hogy székesegyházaink csaknem mindnyája újabbkoru, és hogy a nagyobb csúcs-íves templomoknak csak hárma maradt fenn; a pozsonyi, budai és kassai parochialis egyházak.

A csúcs-íves styl részleteinek igen számos példáival találkozunk könyvünkben, úgy, hogy ezekben e stylt, kezdetétől hanyatlásáig, könnyen és világosan ismerhetjük meg, mi a chronologiai tájékozást, a munka második részének fő célját nevezetesen segíti elő.

A szobrászat fejtegetése itt is csak rövid; illustratiojául több sirkőnek másolata szolgál.

Sokkal nevezetesebbek templomaink falképeik tekintetében; mert mondhatni, hogy nálunk igen sok efféle festmény maradt fenn. A Kalauz szepes-váralljai és lőcsei falképeket ad, azon kívül két ablak képet is, de ez utóbbi külföldi, mert ilyennel itthon még eddig nem találkoztunk.

A csúcs-íves styl magyarázatát 146 fametszet illusztrálja, úgy hogy a Kalauznak II-ik részében a román rajzokkal együtt 250 kép található. A képek e rendkívül bősége, csinja és választottsága, legtöbbet tehet a középkor ismeretének és megkedveltetésének előmozdítására, mit annál inkább kell remélnünk, minél károsabban hatott eddig a régészeti és történeti tudományra ezen ismeretek csak nem teljes hiánya.

Tekintetes Akademia! Röviden adtam elő a „Műrégészeti Kalauz“ bő tartalmát; a kiállítás diszes, a képek csinosak és számosak, az árt t. i. 2 frt. o. é-ben lehetőleg csekélyre tettük, hogy a munka minél biztosabban és minél hamarább elkeljen. A terjesztést nem a könyvárusi uton, *) mely a visszavárando, és újabb munkák kiadására szánt tőkének egy harmad részénél többet felemészt, és csak későn foly vissza a bizottmány pénztárába—véltük eszközlendőnek, hanem a bizottmány nevében, melynek védszárnyai alatt e munka napvilágot látott, kérem a t. Akademiát, méltóztassék a „Kalauz“ tekintélyes pártolása alá venni és valamint a nagyméltóságú. M. kir. Helytartó Tanácsnak, úgy a magyar főtisztelendő Püspöki karnak és más egyházi és iskolai főhatóságoknak is ajánlani, miszerint ezen munkát, melytől archaeologiai törekvéseink, tanulmányaink felkarolását, terjesztését, érvényesítését reméljük: hatásköri befolyásuk, nagylelkű példájuk által a megyei és városi hivatali karoknál, az oktató testületeknél, a lelkész uraknál terjeszteni kegyeskedjenek.

A megrendelések eszközzésére, mint az archaeologia bizottmány előadója, szívesen vállalkozom; adja a jó ég, hogy ezen 1000 példány, melyet nyomattunk, minél előbb ugyanannyi régészeti kedvelő kezei közt forogván megkedveltessék, és egy új kiadásnak eszközzése még ezen év folytán szükségessé legyen.

2. A Pozsonyban 1865-ben összegyűlt magyar orvosokat és természetvizsgálókat a IX. nagygyűlésnek első elnöke, gróf *Zichy Károly*, egy szépen kiállított emlékekkel lepte meg, melynek czime *Pozsony és környéke*. Tekintetbe vevén a várt ausztriai és némethoni vendégeket, e mű magyar és német nyelven adatott ki, több arczképpel, Pozsony városa mostani és régiebb táj- és a Kis-Kárpátok színezett geologiai térképével.

Pozsony régészeti műemlékeinek vázolásával ezen lapok szerkesztője bizatott meg. Nem csekély feladat, nem csak az idő rövidege, a helyszínétől való távolsága, a kiszabott hely szűke miatt, hanem főleg azért is, mert a történeti részt Rákovszky István. a helyrajzit pedig Szekcső Tamás urak irák meg, úgy hogy az archaeologiai rész írója, saját köréhez tartozó adatok mások által lett feldolgozása után, egy egészen kopár mezőre szorított, miért is munkája részleteit egészen más uton kellene összegyűjtenie.

Az előszó Pozsony városa elnevezésének van szentelve, és a Pisonium név későbbi keletkezése bebizonyíttatik, valamint a rómaiak általi alapítása ítésetileg tagadtatik.

Átmenvén 1. szakaszban a várra, annak egymásutáni növekedése, részleteinek érdekessége iratik le. A 2-ikban a város falai, kapui, tornyai, a 3-ikban a térek és utcák; 4-ben az egyházi építmények; 5-ikben a polgári építmények vannak ismertetve archaeologiai szempontból, többnyire új történelmi adatokkal felvilágosítva és részletezve. A 6. szakasz szól a kisebb művészetek műemlékeiről. A 7-ik szakasz nem jelenhetett meg a hely szűke

*) Kapható az „Uj korszak“ szerkesztőségében. Józseftér 4. sz. 3. emelet 17. sz. A „Régi német színház“ épületben a kir. főgymnasiunai igazgatóság irodájában és a m. n. Muzeum kapusánál.

miatt, ez a Duna változatainak és az átkelési építményeknek volt szentelve. Ezen érdekes tárgyról talán más alkalommal fogok szólhatni.

A méltóságos elnök úr bőkezűségéből készült fametszvények, melyek 'a tárgyakat érdekessítik, valamint a két rézmetszet, mely Pozsony városát 1574-ből a Dunáról, és 1649-ből a hegyekről mutatják valóban kedves és egyszersmind tanulságos mellékletekül szolgálnak.

3. Örömmel tapasztaljuk, hogy komolyabb irányú lapjaink nem idegenkednek néha hosszabb archaeologiai czikkeknél közlésétől.

Jelesen az „*Ujkorszakban*“ jelent meg *Henszlmann Imrétől*: A kereszt az építészeti alaptervben. 1865; 2. 3. sz. — A régi emlékek díszítő festészete u. a. 8. sz. — Valami a kőkor czölöp-építményeiről. *Torma Károlytól* 10 sz. — Visszapillantás az emberi nem őskorára. *Vogt Károlytól*. 12—18 sz. — Ballagi Mórtól: az ékirás. 14. sz. — Leech-től: Kova-köszerszámok a homoktorlatokban. 19—21. sz.

A második évfolyam 4-ik számában *Schwarcz Gyulától*: A művészet és régészet iránti érdek. — Az Angolországban létező Stonehengeről 5-ik—7-ik szám.

4. Érdekes jelenleg továbbá az is, hogy *politikai* és nem tüzetesen tudományos tartalmu lapjainkban is az *archaeologia* illetékes tért nyer, hogy a régészet érdekében tett jelentések és felszólítások szívesen közöltnének, és még szívesebben olvastatnak.

A többi közt csak a *Kolozsvári Közlöny*t említjük, melyben 1865-ben az 50 sz. a. Déváról F. E. urtól a *maros-németi* uton talált római emlék ismertetése jelent meg, melyre a szakavatott erdélyi rómaikori régész *Torma Károly* a 86-ik számban nem csak helyes fejtegetéssel felelt, hanem az elkövetett tévedéseket is helyre igazította. A 141-ik számban pedig *Kiss Mihály* úr ismertette meg az *aldobolyi* határon, *Büszke* nevű határrésznél (Háromszék) talált régiségi ritkaságokat, t. i. több cserépedénydarabot, csészéket, poharakat, állatcsontokat, lyukasztott — festéktörő kőhöz hasonló — köveket, és Erdély régészeit kéri, hogy ezen érdekes lelhelyet tudományosan megvizsgálják.

5. Nem hagyhatjuk említés nélkül *Henszlmann* arch. czikkét a Vasárnapi Ujságban, mely „*Magyarországi legújabb régészeti fölfedezések*“ cím alatt négy számban jelent meg. Az első a 14. számban: Az archaeologia és historia szoros rokonságáról és a székes-fehérvári székes-egyházról értekeznek; a II-ik, a régi templomokat hazánk északkeleti részében ismerteti; a III-ik részén, templomainkról szól az ország délnyugati részében a templomok szakértő restauratioiról; végre a IV-ik a római kori régiségekről.

Ajánljuk az olvasó közönség figyelmébe, ezen ismertetést, a szerző szavaival zárván: „Az itt felhozott kevés példa mutatja, hogy az archaeologiai tudomány nem épen parlagon hever nálunk, de mutatja azt is, mennyire szüksége van a történelemnek az archaeológiára, ha csak az utóbbi nem akar csupa hadi és dynastikai krónika maradni.“

A nem magyarországi lapok közt:

6. a „*Mittheilungen der K. K. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale*“ IX. (1864-iki) folyamában, Magyarországot illetőleg ezek foglaltatnak:

Bock cikkében „Über die Christlichen Mess-Kännchen“ 37. l., a m. nemzeti múzeumnak egy igen díszes kannácskája foglaltatik. — IV. lapon a felső-magyarországi műemlékek ismertetésében nagy érdemeket szerzett *Merklas* a lőcsei Sz.-György kápolnából egy sírkövet ismertet meg. — XII. lapon *Haas Mihály* szathmári püspök röviden ismerteti meg a magyarországi észak-keleti fatemplomokat. — XVII. lapon ismét *Merklas* egy régi szepességi képről szól.

A X. (1865-iki) folyamban előfordul *Romer* értekezése a pesti nemzeti muzeum dísz-nyergeiről I. l. — *Oriovcanni* „*Archaeologische Funde im Banat.*“ XXXV. l. — Magyarországi királyokról szól az innsbrucki bronz szobrokról értekező czikk. LXIV. l. —

Gr. Mikó Imre a kolozsvári város templomának néhány részleteit ismerteti meg 147. l. — Merklas: Szepesvárat. 151. l.

A XI. (1866-iki első kettős füzetben), I. Haas Mihály püspök úr értekezik: A Szathmár megyei fatemplomokról — történelmi rész — és II. Schulcz Ferencz pécsi hazánkfia hozzá adja az építészeti részt 1. és 7. lapon.

A 2-ik, kettős füzetben Henszlmann Imre ismerteti meg az osztrapataki régiségeket 39. l. (l. Arch. Közl. V. II. füzetben.) — A kisebb közleményekben pedig „Transylvania, its products and its people, by Charles Boner London 1865“ munkának van egy érdekes cikk szentelve, melyben Vajda-Hunyad szomorú jelenje, és a dévai vár vandáli pusztítása különösen arra való, hogy minden lelkes honfit elkeserítsen, és tudományunk minél nagyobb körökben való ismertetését és behatását velünk óhajtassa.

Ezen alapos értekezéseket foglaló, remek rajzokkal gazdagon díszített folyóirat, melynek mesésen olcsó ára egy évre (6 kettős füzet) a postán 4 frt 60 kr. o. é., az Archaeológiát kedvelő hazánkfiainak nem eléggé ajánlható.

7. A bécsi császári régiségtári okadatolt lajstrom, mely ezen czim alatt folyó évben kijött: igen sok érdekes tárgyat közöl, mely annál inkább érdekelhet, minthogy a régiségtárnak egy igen tekintélyes és becses része honunkból vándorolt az említett fényes gyűjteménybe. Ajánljuk a régiségek barátinak, hogy figyelemmel lapozgassák, és bécsi időzés alatt a jeles munka kalauzolása mellett, tanulják azt megismerni, mitől részint a véletlen, részint saját szegénységünk, de leggyakrabban a hozzá-nem-értés és nem-bánom egy század óta megfosztott. De jó, hogy még is oly közel találhatjuk és élvezhetjük, a mit magunk nem birhatunk.

Kezdő Archaeolognak becsesebb, biztosabb vezetőt nem ajánlhatunk, mert valóban okadatolt ott minden és tudományosan le van írva; vajha már egyszer nekünk is lenne ilyféle lajstromunk!

8. Figyelmünket el nem kerülheté a bécsi „Mittheilungen des k. k. österr. Museums für Kunst und Industrie,“ melynek lapjain gyakran archaeologiai tárgyokról levén szó, az I. évfolyam 55. lapján leginkább a Böhm D. J. hazánkfia gyűjteményéből szerzett becseműdarabok, méltó sajnálatot gerjesztenek a miatt, hogy a magyar nemzeti muzeum számára ezen gazdag kincsből semmit sem lehetett szerezni. Pedig egy olyan intézetben, melynek gyűjteményeinek egy nagy része csak kezdeményezés, reá fért volna, akár egyik akár másik ágának némi kiegészítése, vagy legalább becses darabok által való kikerekítése.

Ezen rendkívülileg látogatott (f. év. január havában 9460 személy fordult meg benne) Muzeumnak lajstromaiban többször igen érdekes magyarországi tárgyakkal találkozunk, p. o. a Donnerféle szobrokkal Pozsonyban. 87. lapon.

9. Tudományos akademiánk hirneves külföldi tagja, dr. Dudik Beda, ismét egy fényes munkával gazdagítja a német archaeologiai irodalmat: „Kleinodien des deutschen Ritterordens“ czimű munkájával, melyet Vilmos cs. kir. főherczeg, a német rend nagy mestere meghagyásából készített. Dudik, ki nem csak jeles történetirő, hanem tapasztalt régiségbuvár is, sok időt és gondot fordított ezen műre. Magam oly szerencsés valék: nem csak az ő tolmácsolása mellett ezen nevezetes kincset látni, hanem szerző úr oly barátságos volt ő felségénél számomra ezen ritka pompával kiállított műből egy példányt kieszközlelni, melynek elejére saját nevem alatt a szeretett szerző e kötetet ajánlja.

A mű nagy folióban jelent meg, gyönyörű papíron 60 remekül photographiázott táblával.

E művet azért említtem a Magyarországot érdeklő régészeti munkák közt, mert a német rend kincsei közt sok magyar-öltönyökhöz tartozó darabok: ugymint *forogók*, és két *buzogány* is fordul elő.

E munka könyvkereskedés útján nem kapható.

10. A *Wiener Numismatische Monatshefte* című folyóiratból eddig az I. kötetből 6, a II-ből két füzet jelent meg 8 réztáblával.

Mellőzvéen más alapos értekezéseket, melyeknek tárgyai vagy a régiebb korszakok érmészetére vonatkoznak, vagy hazánk területén kívül fekvő újabb veretű fémereket tárgyalnak, csak azon részéről szólunk ezen nagy hézagot pótló folyóiratnak, mely a *magyar érmészetnek* van szentelve.

Mindjárt az I. kötet 1. füzetében előfordulnak a *magyar királyság érmei*, egy bevezető előszóval, a királyok érmei, rövid jellegezésével, rendszerezett lajstromával és igen oktató mellékletül szolgáló réztáblával, mely 20 éremnek elő- és hátlapját ábrázolja; a második tábla 21 éremmel (Kálmánig) a 3—4-ik füzethez van csatolva. Mind ezek folytatását találjuk a 2-ik kötet 1. füzetében 3-ik Béláig; de a ritkább érmek ábrái alkalmasint más füzetben fognak következni. Az egészből kitűnik, hogy a kiadó a magyar érmészet egy rövid, de a folyóirat csekély terjedéséhez mért átnézetet akar adni a magyar érmekről, főleg azon ritkább darabokról, melyek éremtárában vételre készen állnak.

Legközelebb a szerb érmek is fognak fölvetetni, melyekhez a táblák már készülőben vannak.

Ezen rendszeres ismertetésen kívül Magyarország érmeinek még másutt is jutott egy kis tér, t. i. az I. kötet 93. lapján az igen érdekes *bognári* (Pécs mellett) éremleletnek; 137. lapon a sopronyinak. Ezen kívül említetik az I. kötet 44. lapján *Bene Ferencz* a m. orvosok és természetvizsgálók gyűlése alapítójának emlékeül 1863-ban, 45-ik lapján a kétnyelvű pozsonyi érem a m. orvosok és természetvizsgálók XI. gyűlésére, és 143-ikon a m. akadémia háza megnyitásának emlékeül vert díszes fémerek.

A cikkek változékonysága, és alaposága tekintetéből ajánljuk ezen vállalatot a magyar éremtan barátainak.

11. *Corvin Mátyás* királyunk codexei után tudakozódván, *Barison Miklós* úr, az *Emporium chrysographicum* kiadója, ki Europa jelesebb könyvtárait átvizsgálta, hogy ott említett munkájához anyagot szerezzen, és a miniatüreket szakavatottan ismeri, következő munkákra emlékeztetett: *Angolországban* a *Duc de Chartresnél* egy gyönyörű imádságos könyvre; a *british museumban* két vagy három liturgicai munkára; Bécsben a császári könyvtárban 3—4 darab; *Beatrix* királyné imakönyve a muzeumi kiállításban szemlélhető volt, *Brüssselben* a hirneves missaléra; *Münchenben* a királyi könyvtárban egy codex van, mely a művezet után *Mátyás királyé* volt; *Párisban* a császári könyvtárban 3—4 munkára: *Rómában* a *Vaticanban* ugyanannyi; *Velenczében* sz. Márk könyvtárában egy *Baco Verulamius* és egy *Silius Italicus* létezik; *Veronában* a káptalan könyvtárában is egy liturgicai munkát mutatnak. Elég ösztön arra, hogy utazóink más *könyvtárakban* is ezen érdekes könyvek után kérdezősködjének, és azok hollétéről az archaeolog. bizottságot tudósítsák.

A M. TUD. AKADEMIA
ARCHAEOLOGIAI BIZOTTMÁNYÁNAK
MUNKÁLKODÁSA 1865—66-BAN.

(Jegyzőkönyvi kivonat *).

Májusban: 48-ik pont: *Hajdu Lajos* biharmegyei főispáni helytartó úr őmsága a *Csörsz-árkáról* való tudósítását beküldi.

49-ik. A bécsi *Autographiák* az archaeol. bizottm. rajztára számára megrendel-
tetnek.

50. *Haas Mihály* szatmári püspök ő excellentiája a beregszászi templom rajzait
beküldi.

53. *Henszlmann* t. t. az *osztropataki* igen érdekes lelhely tudományos megvizsgálá-
sára kiküldetik.

Juniusban: 59. *Schulcz Ferencz* építész urnak ajánló levelet kér a bizottság az
Akademia elnökségétől.

61. Előadó sürgeti, hogy egy nagyobb magyarországi térkép vétessék, melyen
az eddig ismert lelhelyeket bejegyezni lehessen.

63. Jelenti *Henszlmann*, hogy az emléktáblák számára a budai várban eddig
mintegy 20 hely történelmileg meg van alapítva.

Juliusban: 70. Elnök úr jelenti, hogy a *bakódi pusztán*, azon helyen, melyen
az érdekes aranykincs találtatott, a kalocsai érsek az emlékkövet, mely azt az utóvilágnak
hirdesse, már fel is állíttatta.

73. Indítványoztatott, hogy a bizottmány fametszetei és clichéjei könnyebb átné-
zet és használat végett egyes ivekre 15—20 példányban lenyomassanak.

74. *Henszlmann* a szathmári út helyett a bányavárosokba fog a szünnapok alatt
rándulni.

Októberben: 79. Előadó indítványozza, hogy az *Archaeologiai krónika* érdekesb-
bítése tekintetéből, a jelesebb tárgyakhoz fametszeteket is lehessen csatolni.

80. Ugyanaz rövid jelentést teszen az igen sikerült pozsonyi archaeologiai kiál-
lításról.

82. U. a. Kéri a muzeumi igazgatóságot, engedje meg, hogy azon bronztár-
gyakból, melyek lelhelyei ismereteseek, vegytani bontás végett némely darabok *Thán Ká-
roly* egyetemi tanár urnak átadassanak.

83. U. a. jelenti, hogy a budai hajógyári sziget főügyelője *Schröll József* úr több
becses római régiséget fog a m. n. muzeumnak átadni.

84. U. a. Értesülvén az *ó-szőnyi* újabb ásatásokról, és magát gróf *Zichy Miklós*
urral. mint ottani főbirtokossal érintésbe tevén, előadó a hely színére fog menni, és az ered-
ményt előterjeszteni.

*) I. V. köt. 1. füzet.

85. Az állítólagos *Attila*-gyűrűről a bizottmány véleménye az akadémiai titkár urhoz beküldetik.

86. Elnök úr indítványozza, hogy az *Árpád* sirja kutatására felajánlott pénzt más ásatásokra kérhesse el *Nádasdy Ferencz* gróf úr és társaitól.

87. Gróf *Zichy Károly* a pozsonyi emlékkönyvhez csatolt 14 darab archaeol. fametszvényt, használat végett az arch. bizottságnak engedi át.

93. *Gózon Imre* sz.-györgy-völgyi (Szala m.) reform. tanító egy tálat és több régi okmányt ajánl fel a nem. Muzeumnak.

94. Több archaeologiai társulattal való csereviszony sürgetése ajánltatik.

95. *Henszlmannak* felterjesztését a *Böhm*-féle gyűjtemény ügyében a bizottmány magáévá teszi, és az akademiánál pártolja.

96. Dr. *Arányitól* beadatván a 20 felírás, mely a budai történelmi helyeken alkalmazandó leszen — véleményezésre *Toldy Ferencz* biz. tag kéretett meg.

Novemberben: 98. Előadó jelenti, hogy Ó-Szönyön megfordulván, igen sok új felírást követ, szobrot s egyéb tárgyakat talált, melyeket részint a birtokos gróf úr, részint tisztjei és a lakosság is nagylelkűen a m. n. muzeumnak felajánlottak.

101. Előadó indítványozza, hogy a külföldi arch. társulatoknak ne csak az arch. közlemények, hanem az Akademiának egyéb archaeologiai munkálatai is küldessenek.

Decemberben: 105. A „*Műrégészeti Kalauz*“ miképen kinyomatása határoztatik.

107. Az *osztropataki lelethez* készített réztáblák cseréül a bécsi cs. kir. középponti arch. bizottmánynak fognak küldetni.

1866. **Januárban:** 10. pont, *Lehoczky Tivadar* urnak a bereghmegyei bronzkori leletek közléseért az arch. bizott. köszönetet szavaz, és elismerésül az Arch. Közleményeket küldi.

11. 35 külföldi arch. társulatoknak, melyekkel az arch. bizott. csereviszonyban van, megküldetik *Henszlmann Imre* munkája „A fehérvári ásatások eredménye.“ Ugyanezen határozat erejénél fogva a 3 vasuti, és a gőzhajói társulatoknak is megszavaztatnak az arch. biz. munkálatai azon okból, mert a bizottmány tagjainak adni szokott ingyen jegyek által a honi archaeologiai kutatásokat tetemesen elősegítik.

12. Előadó indítványa folytán a szőnyi lelkes lakóknak a muzeumi ajándékokért köszönet mondatik, *Zichy Miklós* gróf úr ő msága pedig kéretni fog, hogy a régi castrum határjait, illő felirással ellátandó kövekkel az utókor számára kijellettetni kegyeskedjék.

13. *Sárközy József* könlödi birtokos úr *gyűrűk- és metszett kövekből* álló érdekes gyűjteményét a m. n. muzeumnak kövületekért ajánlja fel cserében.

14. Dr. *Arányi* egy közzé teendő felhívással szándékozik az *emléktáblák* ügyét, és *Vajda-Hunyadról* írt értekezésének kiadatását elősegíteni.

Februárban: 18. Jelentetik, hogy az országos építészeti főmérnökség akademiailag megkerestetvén, az ó-szönyi ásatásokat figyelemmel fogja kísérni.

19. p. Előadó indítványozza: kéressék meg a bécsi cs. k. tudom. akadémia, hogy a magyar régészeti leletekhez csatolt fametszetek clichéjeit, használatra átengedni szíveskedjék.

21. Előadó egy felszólítást fog minden magyarországi lapban közleni, melynek folytán mindenki felszólíttatik, hogy érdekes régiségeit leírva vagy fényképezve a bizottmánynyal ismertesse meg, hogy ez így a honi régiségeket evidentiában tarthassa.

Martiusban: 24. Előadó bemutatja gr. *Fischerházy János* úr értekezését és a rajzokat a kolosmonostori templomról; a gróf úr kéretni fog, hogy a hírneves convent történetét is röviden közleni szíveskedjék.

26. A bizottmányi előadóknak kötelességükké tétetik, hogy saját bizottmányuk gyűjteményes munkáit rövid ismertetéssel az akademiának bemutassák.

27. P. *Szathmáry Károly* tanár úr nagy-enyedi régiségeket tárgyaló rajzai bemutattnak, és a tanár úr kéretik, hogy a szöveget is beküldeni szíveskedjék.

28. *Gózon Imre* úr több érdekes tárgyat küld be a muzeumnak.

29. *Goldinger János* budai ácsmester úr kedveskedik a muzeumnak egy női diaullessel, melyet mint egy nagy márvány edény töredékét a Dunából kicotortak.

30. *Henszlmann* a fehérvári ásatások folytatását sürgeti; az ügy az arch. bizottmány nevében az Akademia elé fog hozatni.

Áprilisban: 39. sz. *Thaly Kálmán* tanár úr jelenti, hogy az Árpád sírja ásatását célzó társulat, pénzét továbbá is egyedül ezen kutatásra kívánja fordíttatni.

42. A bizottmány 1867—69-ik évig évenként Ó Felsége kegyességéből saját céljai és kiadványai előmozdítására 4000 o. é. frtot fog segélyül nyerni.

43. Előadó a bronzműemlékek vegytani bontásának eredményét mutatja be; *Than Károly* tanár urnak köszönet szavaztatik, és azoknak további bontására újból fog a tanár úr megkéretni. A tárgyak a muzeumból vétetnek és *Kubinyi Ferencz*, úgy előadó is kínált bronztöredékeket, sőt előadó erre másokat is fog fölszólítani.

44. A bizottmány körlevelére *Abonyi Lajos*, *Kuthy Emil*, *Bubics Ede*, *Fábry Nándor*, *Komka Béla*, *Marosy József* és *Iványi Rezső* urak küldöttek be régészeti tudósításokat; ezek szívességét előadó meg fogja köszönni.

45. Előadó népszerű módon fog rövid utasítást írni, mikép kell a talált régiségekkel bánni, és azokat a nemzet számára fentartatni. Ezen rövid utasításból több ezer példány fog nyomtatni, és a lelkész és tisztviselő urak által az olvasást kedvelő falusi nép közt kiosztatni.

46. *Henszlmann* indítványára a 7 apátfalvi réztábla eseréül a bécsi cs. kir. közép-ponti arch. bizottmánynak ajánltatik, ellenben kéretik a nevezett intézet, hogy a felveendő pécsi templom műmellékleteit az arch. bizottmánynak egyidejű magyar közlésre engedje át.